

Palma 2031 i les capitalitats culturals

De l'espectacle al teixit viu (a partir de l'experiència de Donostia 2016)

Autor: REAAC Illes (Xarxa d'Espais i Agents de Cultura Comunitària). Nodo Illes Balears

Palma es presenta a Capital Europea de la Cultura 2031. La notícia podria semblar positiva: una oportunitat per repensar col·lectivament el model cultural de la ciutat i per situar la cultura al centre de la vida cívica. Però en un context de regressió democràtica i tensió identitària, amb un ajuntament governat per PP i VOX, aquesta proposta no pot ser acceptada sense un necessari exercici de vigilància crítica.

En aquests moments, quan el pròxim mes d'octubre s'han de presentar les línies mestres de la candidatura, el projecte de Palma aposta clarament per l'espectacularització de la cultura, allunyada del seu potencial transformador.

El manifest de “Mediterrània in motion”, no planteja mecanismes de participació ciutadana reals ni cap compromís amb les pràctiques culturals comunitàries, i acaba convertint la cultura en una promesa de marca de ciutat.

Analitzant experiències prèvies, cal preguntar-se: quina cultura vol representar Palma? Per a qui s'està pensada aquesta capitalitat? Quins valors la sustenten? En quines condicions?

Santiago Eraso i Ricardo Antón redactaren el projecte guanyador de la capitalitat cultural Donostia 2016, titulat “Onades d'energia ciutadana”.

A més de l'amistat que ens uneix, moltes vàrem tenir l'experiència de participar activament en el programa oficial de la capitalitat donostiarra, en projectes artístics i de mediació cultural enfocats cap a la ciutadania.

Per argumentar aquest article, els hem demanat una opinió o reflexió crítica sobre com l'experiència de Donostia 2016 pot ajudar a enfocar millor la candidatura de Palma.

La candidatura de Donostia es va articular el 2011 com un projecte que es proposava desbordar el format tradicional de capitalitat cultural, apostant per una cultura expandida, situada, pacificadora, crítica, col·laborativa i processual. El que es va anomenar una “contra-capitalitat”.

Santi Eraso la definia com un intent de trencar amb la ciutat-aparador i activar la ciutat-víncle. I tanmateix, aquest impuls va ser neutralitzat en bona part per la maquinària institucional. Canvis polítics, control administratiu, pressió mediàtica, manca de valentia institucional i una lògica de visibilitat que acabà imposant-se al procés.

A partir d'aquí, els aprenentatges previs són ara, pel poc temps que queda per entregar la candidatura de Ciutat, imprescindibles:

Un bon dossier no transforma una ciutat. El que no es treballa des de baix, amb temps, amb vincles, no se sosté per molta campanya que l'adorni.

Tampoc es tracta d'un altre catàleg d'esdeveniments. Necessitam processos amb sentit, de ciutadanes, amb arrelament, amb vida després de 2031.

Qualsevol projecte cultural sense una comunitat que l'impulsi o l'apropi és paper banyat. No hi ha transformació possible sense una comunitat de comunitats.

Com adverteix el mateix Ricardo Antón, el sistema capitalista té una enorme capacitat d'absorbir qualsevol temptativa crítica. La seva reflexió, que compartim plenament, és una advertència per a totes les que avui volem imaginar una Palma de les ciutadanes:

“Saber que per molt que s'intenti hackejar la lògica capitalista, aquesta sempre troba escletxes per reinstal·lar-se i reiniciar-se, encara més si s'aconsegueix guanyar. Per això, si improbable fos redactar col·lectivament un projecte que de veritat es consideràs que conté un germen socioculturalment transformador, potser la millor opció perquè germini seria posar tots els mitjans per intentar guanyar la candidatura, però acabar perdent, per, superada la derrota, posar en marxa el projecte sense el condicionant de l'aparador espectacularitzador i turistitzat que suposa ser Capitalitat.” Ricardo Antón (destacable)

“Pensar una estratègia sociocultural per a la ciutat que, més enllà de l'esdeveniment en si, pogués desplegar-se en vuit o deu anys. [...] El que teníem clar des del principi és que calia evitar que la capitalitat fos un esdeveniment efímer, en què primàs la cultura com a mer espectacle.” Santiago Eraso (destacable)

Si Palma vol realment apostar per una capitalitat cultural transformadora, haurà de fer-ho contra les onades: contra l'espectacle, contra el control institucional, contra la turistificació disfressada de cultura.

Necessitam una estratègia cultural a 10 anys vista, no una campanya de màrqueting, i cal redistribuir recursos cap a la cultura de base, el treball invisible, allò comú. Cedir el protagonisme a la societat civil creativa, no als gabinets de comunicació, i començar a construir una cultura de memòria viva, conflicte, imaginació política i reparació. El que constatem és una absència preocupant de polítiques pensades des de la cultura com a dret fonamental i com a eina de transformació col·lectiva.

I, potser, el més important és estar preparades per posar en marxa el projecte cultural més ambiciós possible... fins i tot si no guanyam la capitalitat. Perquè com Bartleby, aquell personatge de Melville que habita dins de cada consciència crítica, de vegades hem d'atrevir-nos a dir: “Preferiria no fer-ho.” O, si més no, no fer-ho com sempre s'ha fet.